

УДК: 657.4

Г. М. КУРИЛО,
к. е. н., доцент,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ І СУТТЄВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НАВЕДЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

***Анотація.** У статті розглядаються питання, пов'язані з дослідженням сутності інформації, що наводиться у бухгалтерському обліку та фінансової звітності підприємств за чинними вимогами, впливу звітної інформації на прийняття рішень. Аналізується її переваги й недоліки, виділено окремі статті, які вимагають більш прискіпливої уваги дослідників, та окреслено напрями її подальшого розвитку.*

Ключові слова: суттєвість, суттєва інформація, бухгалтерський облік, фінансова звітність, межа суттєвості, поріг суттєвості.

***Аннотация.** В статье рассматриваются проблемы, связанные с исследованием сущности информации, приводимой в бухгалтерском учете и финансовой отчетности предприятий в соответствии с действующими требованиями, влияние отчетной информации на принятие решений. Анализируются ее преимущества и недостатки, выделены отдельные статьи, которые требуют большего внимания исследователей, и обозначены пути ее дальнейшего развития.*

Ключевые слова: существенность, существенная информация, бухгалтерский учет, финансовая отчетность, граница существенности, порог существенности.

***Summary.** The article addresses the question of the considered the essence of the information that is contained in the accounting and financial reporting of enterprises accounting to the exiting requirements, the impact of the reporting of information of decision-marking. Analyses of its advantages and disadvantages parts. The selected articles which require more the attention of researchers and outlines directions for further development.*

Keywords: significance; significant information; accounting; financial reporting, limit is significance; threshold of significance.

Якісна звітна інформація є головною умовою високоякісного менеджменту діяльності сучасних підприємств. Це ствердження сьогодні, всіма учасниками ринкових відносин має сприйматися апріорі, без додаткових доведень та пояснень.

Розвиток сучасних ринкових відносин, установлення довгострокових економічних зв'язків, існування економічних суб'єктів господарювання з іноземним капіталом та вихід українських цінних паперів на міжнародному фондовому ринку вимагають усунення розбіжностей, які виникають у закордонних партнерів під час аналізу фінансової звітної

інформації, що міститься у фінансовій звітності українських компаній і прийняття адекватних, якісних рішень.

Актуальність дослідження. На підставі дослідження історії розвитку сутності категорії «звітна інформація» і «суттєвість» нами доведено, що для підприємств суттєвим є не лише економічна інформація про основні показники діяльності, а й можливість подальшого її використання як в оперативному так і стратегічному плані. Події останнього часу, які відбуваються в Україні, доводять, що саме правдива, неупереджена, прозора та докладна звітна інформація здатна забезпечити сталий розвиток та поточну життєдіяльність суб'єкта господарювання, його конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому тема формування звітної інформації і її подання у відповідних форм фінансової звітності є край актуальною та вимагає глибокого всебічного аналізу й дослідженню.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Питомий внесок у розробку і дослідження даної проблематики внесли такі вітчизняні та закордонні вчені-економісти: Л. Бернстайн, Ф. Бутинець, Ю. Верига, М. Ван Бред, Д. Волков, С. Голов, В. Добровський, Р. Кулик, М. Кутер, В. Палій, В. Пантелеєв, О. Пилипенко, В. Сопко, Н. Цветкова, Я. Соколов, Е. Хендріксен та інші. Попри наявність значної кількості запропонованих пропозицій з удосконалення будови фінансової звітності, не до кінця вирішені питання оптимізації її структурної будови виходячи з вимоги «суттєвість».

Метою статті є розгляд питання професійного судження щодо суттєвості відображеної у фінансовій звітності інформації, достатньої для прийняття адекватних управлінських рішень користувачами, обґрунтувати правильність застосування терміна «суттєвість» в обліку та фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу. Структурна будова чинних нині в Україні форм фінансової звітності суттєво відрізняється від колишньої (до 2013 року) структури, а також від структури фінансової звітності закордонних країн, перед усім країн-членів ЄС, незважаючи на декларацію про наближення її структури до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

Загальновідомо, що концептуальна модель фінансової звітності, що відповідає вимогам міжнародних стандартів базується на взаємодії таких складових: цілі фінансової звітності і формування, відповідно до мети; обліково-аналітичне забезпечення; принципи і якісні характеристики фінансової звітності; концепція капіталу, яка забезпечує його відображення в частині формування й збереження та визначення прибутку.

Вирішення питання, чи є той чи інший показник суттєвим для фінансової звітності конкретного підприємства, залежить від оцінки показника, його характеру, конкретних обставин виникнення. Керівництво суб'єкта господарювання безпосередньо відповідальне за підготовку і помилкове сприйняття фінансової (бухгалтерської) звітності, воно самостійно оцінює рівень суттєвості показника.

Поняття суттєвості в бухгалтерському обліку та фінансової звітності досліджується вітчизняними і закордонними вченими вже досить тривалий час, але досі залишається проблематичним для бухгалтерів-практиків, оскільки вимагає розроблення більш конкретних критеріїв для запобігання суб'єктивним рішенням.

Поняття «суттєвість» роз'яснено авторитетними органами США у сфері бухгалтерського обліку, такими як Рада зі стандартів бухгалтерського обліку (Financial Accounting Standard Board, FASB), Комісія з цінних паперів та бірж США (Securities and Exchange Commission, SEC), Головне контрольно-ревізійне управління США (General Accounting Office, GAO), Американський інститут сертифікованих громадських бухгалтерів (American Institute of Certified Public Accountants, AICPA), а на міжнародній арені – такими органами як Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee, IASC). Так, у Стандарті фінансового обліку 2 «Якісні характеристики бухгалтерської інформації» (FAS 2) суттєвість визначається як величина пропуску або викривленого розкриття бухгалтерської інформації, яка за супутніх обставин уможлиблює зміну економічного рішення, прийнятого зацікавленими користувачами на основі цієї інформації [5]. Згідно з цим визначенням тільки користувач фінансових звітів має право визначити рівень суттєвості інформації. Оскільки фінансова звітність має досить широке коло користувачів, кожен з них має різне уявлення про рівень суттєвості. Наприклад, для наявних інвесторів компанії суттєвою є інформація про результати діяльності підприємства, динаміку прибутку і реальність активів. Для потенційних інвесторів суттєвою буде інформація про фінансову стійкість підприємства, зміну попиту на вироблену продукцію, рентабельності вкладень і реальності інвестиційних проектів.

Більш повне визначення суттєвості наведено у п. 11 МСБО 1 «Подання фінансових звітів» і в п. 5 МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових розрахункових оцінках та помилки»: «... пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір

або характер статті, або їх поєднання можуть бути визначальним чинником» [9]. При цьому не має значення, було викривлення звітності навмисним або ненавмисним. Головне – який розмір цього викривлення, що спричинило помилкові висновки або помилкові рішення кваліфікованого користувача і як це вплине на прийняття рішення.

В Україні сутність понять «суттєвість» та «суттєва інформація» викладено у НП(С)БО 1 [6] та Листі Мінфіну «Про суттєвість у бухгалтерському обліку та звітності» [7], згідно з якими суттєвість – це характеристики облікової інформації, які визначають її здатність впливати на рішення користувачів фінансової звітності (тобто суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувача). Слід зазначити, що наведені дефініції суттєвості є аналогічними за змістом, але не дають бухгалтерам практичну відповідь на питання, яким чином їм слід її застосовувати, як їм переконатися в правильності свого вибору щодо можливості або неможливості такого впливу.

Вони лише визнають, що розгляд окремої інформації як суттєвої чи несуттєвої відображає професійне судження (думку) бухгалтера, який складає цю звітність, або аудитора, який її підтверджує. Це означає, що бухгалтери (аудитори) повинні прийняти переконливу та логічну форму судження щодо рівня суттєвості, яке в свою чергу залежить від рівня їх компетентності і професіоналізму (власного досвіду). Наприклад, у кожному конкретному випадку вибір тих чи інших рахунків, статей та показників залежить від якісних та кількісних характеристик бухгалтерської інформації. При цьому можуть використовуватися як підсумкові, так і усереднені показники звітного року, а також значення фінансових показників попередніх років, але із урахуванням динаміки їх зміни. Основна проблема визначення і застосування порогу (межі) суттєвості полягає у відсутності єдиного критерію суттєвості як на державному так і на міжнародному рівні. Дослідження іноземних та вітчизняних джерел свідчать, що рівень суттєвості як в аудиті, так і при розкритті інформації у фінансової звітності зазвичай встановлюють у межах 5%. При цьому в МСФЗ підкреслюється, що в разі, коли інформація є суттєвою або може вважатися такою, то для зменшення ризику недооцінки значущості такої інформації її слід деталізувати в Поясненні до фінансової звітності [9; 10]. Зазначається, що суттєвість завжди визначається за сукупністю кількісних і якісних параметрів. Тому її визначення не може бути зведене до фіксованого відсоткового значення по одному показнику, наприклад, 5% від валюти балансу. Стаття, несуттєва за одним параметром, може виявитися суттєвою за іншою ознакою. Наприклад, майно, що здається в оренду, може бути незначним за своєю балансовою вартістю, але при цьому приносити у формі

орендного доходу значну частку прибутку підприємства. У такому разі інвестиції в матеріальні цінності повинні бути винесені в окрему статтю бухгалтерського балансу (звіту про фінансовий стан) незважаючи на відносно невелике кількісне значення показника цієї статті. При визначенні суттєвості необхідно розглядати потенційних користувачів фінансової звітності. Зокрема, таких користувачів як фіскальна служба. Далі, у балансі (Звіт про фінансовий стан) у групі статей «Основні засоби» є окремі статті, що відображають об'єкти основних засобів, не прийняті до обліку в якості таких засобів, зокрема незавершене будівництво. Тому, на наш погляд, їх відокремлюють незалежно від кількісного значення. Вартість прийнятих до обліку основних засобів формує податкову базу з податку на прибуток, а для її розрахунку поняття суттєвості в принципі є неприйнятним. Також деталізація інформації за статтями тісно пов'язана з використанням терміна «інші». Складність цього питання полягає в тому, що термін «інші» використовується в бухгалтерському обліку у двох різних значеннях – як синонім понять «нестандартне», «несуттєве». Для адекватного застосування цього терміна необхідно чітко розуміти, яке саме значення йому надається в кожній конкретній ситуації. Синонімом «нестандартного» термін «інші» може служити в тих випадках, коли йдеться про класифікацію об'єктів бухгалтерського обліку. Якщо ж йдеться про найменування окремої статті звіту, що вноситься до складу звітності, термін «інші» може використовуватися тільки як синонім поняття «несуттєве».

Отже, з міркувань якості інформації до складу статей «інші» неприпустимо вносити дані про окремі активи, зобов'язання, доход, витрати, господарські операції, які є суттєвими для розуміння результатів діяльності суб'єкта. Якщо говорити про найменування групи статей «Інші...» у формах фінансової звітності, бухгалтеру для уникнення суб'єктивізму конкретизовану інформацію статей «інші» доцільно навести в примітках до фінансової звітності, у тому числі в поясненнях до фінансової звітності.

У згаданому листі Міністерства фінансів України про суттєвість наводиться, у тому числі, таблиця із порогами суттєвості щодо деяких об'єктів обліку та статей звітності (табл. 1), які слід застосовувати під час розроблення й реалізації облікової політики підприємства [7].

У цій таблиці наведено межі суттєвості, застосування яких у поданому вигляді неможливо (з нашого погляду), хоча б з таких міркувань:

- до таких об'єктів обліку як «зобов'язання» поріг суттєвості має бути встановленим на рівні 0 «нуль», оскільки неправильне визначення суми зобов'язань перед кредиторами: за податками й платежами, за

заробітною платою, за одержаними позиками (кредитами) тягне за собою економічні санкції, а інколи й кримінальну відповідальність;

- неточне визначення в бухгалтерському обліку балансової вартості необоротних активів призведе до викривлення інформації про амортизаційні відрахування та формування витрат на амортизації, для визначення бази оподаткування, при складанні Декларації податку на прибуток підприємства (враховуючи різні підходи щодо її розрахунку в бухгалтерському та податковому законодавстві). До цих об'єктів, з нашої точки зору, поріг суттєвості повинен визначатися в абсолютних величинах з урахуванням значущості певних об'єктів необоротних активів, виходячи з їх техніко-економічних характеристик.

Таблиця 1

Значення порогу суттєвості для окремих об'єктів обліку та статей фінансової звітності

№ з/п	Об'єкт визначення суттєвості	Базовий показник	Поріг суттєвості
1	Активи	Активи	до 5%
2	Зобов'язання	Зобов'язання	до 5%
3	Власний капітал	Власний капітал	до 5%
4	Доходи і витрати	Чистий прибуток (збиток) підприємства	до 2%
5	Статті Звіту про рух грошових коштів	Чистий рух грошових коштів (надходження або видаток) відповідно від операційної, інвестиційної або фінансової діяльності за звітний період	у межах від 1 до 10%
6	Переоцінка або зменшення корисності активів	Чистий прибуток (збиток) підприємства або відхилення залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості	до 10%
7	Розкриття інформації про сегменти для визначення звітного сегмента	Величина відповідно до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або фінансових результатів сегмента, або активів усіх сегментів підприємства	до 10%
8	Для визначення подібних активів	Різниця між справедливою вартістю об'єктів обміну	не більше 10%
9	Неприбуткові організації	Величина від суми надходжень на провадження статутної діяльності	до 0,5%
10	Визнання фінансової оренди	Строк корисного використання об'єкта оренди	до 75%
11	Інші господарські операції та об'єкти обліку	Обсяги діяльності підприємства, характер впливу об'єкта обліку на рішення користувачів та інших якісних чинників, які можуть впливати на визначення порогу суттєвості	в межах від 1 до 10%

Що стосується групи об'єктів обліку «Інші господарські операції та об'єкти обліку», то в формалізованому документі про облікову політику слід навести їх розшифровку, оскільки, як вже було зазначено вище, об'єкт обліку (стаття звітності), що є малозначущим для одного користувача, може бути суттєвим для іншого користувача, і таким чином вплине на якість рішення. У відсотках можна встановити межу суттєвості тільки для певних статей звітності, і то після уважного їх аналізу й оцінки істотності за всіма можливими варіантами.

Отже, для визначення сутності суттєвості, порогу суттєвості для цілей бухгалтерського обліку та якісного складання фінансової звітності необхідно в кожному конкретному випадку, для кожного об'єкта обліку й статті звітності аналізувати всі їх можливі якісні та кількісні параметри, враховуючи не лише професійне судження бухгалтера (аудитора), а й інших осіб, причетних до процесу розроблення й прийняття облікової політики підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Суттєвість є однією з основних характеристик облікової інформації, яка формує склад показників фінансової звітності, робить її якісною, прозорою, неупередженою. Тому рівень суттєвості та методи його визначення мають важливе значення як для бухгалтера, так і для користувачів такої звітності.

2. Суттєвість як характеристика звітної інформації потребує, з одного боку, чіткого виокремлення суттєвої інформації та її представлення у звітності, а, з іншого боку, повноти відображення всіх операцій, які можуть вплинути на оцінку значимого показника бухгалтерської звітності.

На нашу думку, удосконалення існуючих методологічних засад (методичних рекомендацій) щодо формування облікової і звітної інформації та обсягів її подання у фінансової звітності, враховуючи рівень її суттєвості, уможливить прийняття більш адекватних та оптимальних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / Л. А. Бернстайн ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 624 с.
2. Верига Ю. А. Звітність підприємств : [навч. посіб.] / Ю. А. Верига, З. М. Левченко, І. Д. Ватуля. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 776 с.

3. Волков Д. Л. Финансовый учет: теория, практика, отчетность организации [Текст] : учеб. пособие / Д. Л. Волков. – СПб. : Издат. дом С.-Петербург. гос. ун-та, 2006. – 640 с.

4. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. В. Голов, В. М. Костюченко. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.

5. Кулик Р. Р. Етимологія поняття «суттєвість» у бухгалтерському обліку та аудиті [Текст] / Р. Р. Кулик // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 18. – № 2. – С. 23–30.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msfcz.minfin.gov.ua>.

7. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності : Лист Міністерства фінансів України від 29.07.2003 р., № 04230-04108 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 8. – С. 59–60.

8. Пушкар М. С. Створення інтелектуальної системи обліку : [монографія] / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2007. – 152 с.

9. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://www.msfcz.minfin.gov.ua>.

10. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 / Пер. з англ. ; за ред. С. Ф. Голова. – I частина. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – 1304 с.

11. Шилова Л. Ф. Методология формирования и инструментарий бухгалтерской отчетности : автореф. дис. доктора экон. наук : спец. 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика / Л. Ф. Шилова. – Йошкар-Ола, 2010. – 38 с.